

megérdemli ezt a részvétet: a neki szerepeket adó darabok nem oly hosszú életűek, mint a divatos operettek; sebjaj: folytathatja szerenét az újabb darabban. Mert a tökfilkó — úgylátszik — örök.

Rédey Tivadar.

A franciaországi propaganda-tanfolyamok. Ezelőtt tizenöt-húsz esztendővel az egyetemek szünidei tanfolyamain bonyolódott le a nyugati államok propaganda-tevékenységének egyik igen jelentős része. Ma is ezek az ódon egyetemi falak beszélhetnének a leghitelesebben a nagy békehangulat „lázas” előkészítéséről. Ma már nem az amerikai és angol egyetemeké a dicsőség, megirigyelte és egyben átvette szerepüket a francia egyetemek mozgékony tanári kara, amely — mint egykor Wilson és Masaryk idejében — most is az irodalmi és művészeti „továbbképzés” tetszetős cégére alatt „tájékoztatja” a világ minden tájékáról egybesereglett cseretanárokat és tanárjelölteket. Mert ez alkalommal is mint a multban, a cseretanári intézmény állandósítását nagyon fontosnak tartják. Ezek a csereprofesszorszóságok rendszeren igen eredményesek. Még jól emlékszik Európá Masaryk és Wilson kölesönös továbbképzésére, amelyből — hogy, hogy nem? — benső barátság lett s a nagy barátságból még egy amerikai feleség is kikerült, aki azután végleg megpecsételte a két tanár álsikerekben oly gazdag pályafutását. Mi magyarok érezzük legjobban e nász következményeit, amely végül is a cseh köztársaság megalakulását segítette elő.

Az ominózus tizennégy pont is egy ilyen cseretanár-tanfolyamon született meg Wilson agyában, aki mikor meghalt, e pontokon kívül a propaganda-tanfolyamok mind népszerűbbé váló intézményét is örökségül hagyta az emberiség számára.

Az ő általa követett nyomokon az angol Seton Watson, Northcliffe lord, Steed, a franciák közül Denis, Cháradame és Tardieu, majd a legragaszkodóbb újabb tanítványok: Benes, Jonescu, Goga és Jorga rendszeren propaganda- és sajtó-küzdelmek árán ugyan, de végül mégis felépítették a népek önrendelkezésének világboldogító arzenálját.

Benes és társai is irodalommal és

az ártatlan képzőművészeti továbbképzéssel kezdték. A háború utáni első tanfolyamok a régi jól bevált receptek és programok szerint csilapították a külföldi médiumok tudásszomját. Cseh kezdeményezésre a francia egyetemek csakhamar hozzáláttak a szemfényvesztésre igen alkalmas „irodalom-művészeti” tanfolyamok széleskörű megszervezéséhez.

Míg a háború utáni első években azonban csupán a nagyobb egyetemi városok vállalkoztak a terhes, de gyümölcsöző feladat ellátására, addig tavaly és az idén már majdnem minden egyes egyetemmel bíró francia városka bekapcsolódott a nagy „felvilágosító” akcióba. Eleinte kissé nehezen ment a sokoldalúságot igénylő tanári kar összeverbuválása, de végül is legtöbb filológus kész örömmel elvállalta a „Franciaország alkotmányos berendezései” s „A közép európai egység” címen hirdetett szünidei kollégiumok előadását. Ezek a szünidei tanfolyamokon valóságos polyhistorok működtek és működnek ma is. Nem egy helyütt hallható egy-egy zord matematikai tanárnak valósággal csemege számba menő kirohanása Bismarckról, vagy a nyugalmazott polgári iskolai direktornak dilettáns fejtegetése a balkáni hegemoniáról. Az irodalmi és művészeti előadások közé azonban ügyesen el vannak rejtve a szerintük „tájékoztató”, szerintünk inkább propaganda-kollégiumok, mint amilyenek: „A sajtó”, „A mai Franciaország”, „A XIX. század külpolitikája”, „A nemzetiségi kérdés”, meg egyéb „irodalmi” vonatkozású témák.

E tekintetben az angolok és főleg az amerikaiak sokkal őszintébbek voltak. Seton Watson sohasem mulasztotta el, hogy a gyermeket nevénevezze. A sok külföldi, aki a tanfolyamokon részint nyelvtanulási célból, részint általános tanulmányi szempontból résztvett, mindig tisztában volt azzal, hogy angolul ugyan nem tanul meg, de legalább angolul élvezheti egy-egy elfoglalt politikai áramlat minden kritikát nélkülöző megnyilvánulását. A mai franciaországi tanfolyamoknak a régiekkel csupán egy közös vonásuk van. A külföldi tanárok, tanárjelöltek, diákok, diáknők kétségkívül nyelvtanulási célból s a programszerinti

irodalomművészeti ismeretek megszerzése érdekében vesznek részt e tanfolyamokon. Végeredményben azonban, aki nem hozott magával hazulról francia tudást, e tanfolyamokon nem tanul meg franciául, ahogy nem tanult meg angolul az amerikai vagy angol-kurzusokon sem. Ez az egy vonás feltétlenül közös. Míg azonban a régi propaganda-tanfolyamok nem is akartak mást nyújtani, mint propaganda-kiképzést, ma aki irodalomért és művészetért megy Dijonba, vagy Grenobleba, e helyett inkább politikumot, elfogult elméleteket kap cserébe. A nyelvtanulási és továbbképzési reklám valóban nem több pusztán cégérenél és a valóságban minden egyes franciaországi szünidei kurzus propaganda célokat szolgál.

E tekintetben különösen négy városa egyeteme tett ki az idén önmagáért. Dijon, Grenoble, Nancy és Boulogne egyetemeit valósággal ellepték a külföldi, legnagyobb részt cseh és angol érdeklődők. E négy egyetem, az egész nyáron, májustól októberig nyitva tartotta kapuit a külföldiek előtt s havi 100 frankos tandíjak mellett (a legfontosabb különórákért még külön kellett újabb 25—25 frankot fizetni) anyagilag is igen szép eredményt értek el, nem kis öröme a Bismarckot agyon-dorongoló matematika professzoroknak. Az egyes tanfolyamok hallgatóinak létszáma 300 és 800 között hullámzott. Július és augusztus folyamán volt a legnagyobb érdeklődés észlelhető.

Magyar szempontból a dijoni tanfolyam hallgatóságának összetétele mutatta a legsujtatóbb képet. Augusztus hó folyamán például a közel 400 külföldi tanár és diák között több mint 250-en voltak a csehek. Grenoble-ban szintén a csehek voltak túlsúlyban, míg Nancyban és Boulogneban az angolok.

A tanfolyamok ú. n. irodalom és művészeti előadásaival hamar végzetünk. Dijonban pl. Hugo Victor költészete, Hugo Victor színháza, Alfréd de Vigny, Alfréd de Musset, végül Sainte Beuve és Taine képviselték az irodalmat. Míg a XIV-ik Lajos korabeli művészetekről változatosság kedvéért egy különben igen derék és rokonszenves kereskedelmi iskolai könyvelő-professzor tartott sorozatos előadásokat. Azonban még

a leggyakorlatibb értékű előadásoknak, mint amilyen „A francia közmondások ismerete“, „Kereskedelmi és magánlevelezés“, „A gyors és eredményes újságolvasás“ stb. sem volt annyi és oly állandó közönsége, mint az ú. n. „tájékoztató“ konferenciáknak, amelyeket rendszeren ünnepelesebb helyen és külsőségek közepett egy-egy ismertebb szenátor vagy egyetemi magántanár tartott. Egyetemi tanár általában nagyon kevés tartott előadást. Az előadók legnagyobb része a középiskolai tanárok sorából került ki. A konferenciák előadói azonban kétségkívül előkelőbb nívaut reprezentáltak és jobban oldották meg feladatukat, mint az irodalmi ismeretek szünidei professzorai.

A hallgatóság csakhamar felismerte a konferenciák jelentőségét, azok ügyesen leplezett propagandisztikus rendeltetését. Egy-egy ily előadás után, amelyek között különösen nagy népszerűségnek örvendett a nagy francia napilapok híreinek külpolitikai megbeszélése, előadó és hallgatóság között a felszólalásoknak valóságos parlamenti lavínája indult meg. Minden felszólalónak megvolt természetesen a maga politikai vesszőparipája, amely pl. az előadónál — szinte felemlíteni is felesleges — a német kérdés állandó fészegetését célozta. Az északi népek jelenlevő résztvevői s az angolok azonban meglehetősen közönnnyel nézték a jóvátételi és Ruhr-problémák folytonos napirenden tartását. A cseheket sem nagyon érdekelte a német kérdés. A cseheket egészen más érdekelte. A trianoni Magyarország volt minden felszólalásuknak csemegeje. Minden alkalommal rajtuk rágódtak, velünk foglalkoztak, láthatólag nagy buzgalommal s reánk nézve csak megnyugtató idegességgel.

A francia professzorokban persze erős pártfogóra találtak, akik nem egyszer a legközömbösebb gazdasági kérdések vitáját kész örömmel áterelték a középeurópai nemzetiségi államok politikai csataterére, hogy végül is a hallgatóság nagy többségének szájaize szerint megérkezzünk a magyar problémához, a „második Németországhoz“, a „Duna-medence örökös tűzhányójához“, ahogy egy pilseni professzor jellemezte a magyarságot. Valósággal otthon érez-

ték magukat a cseh tanár urak, ha kedvenc témájukról, „a nemzetiségeket évszázadokon át leigázó Magyarországáról“ vitalkozhattak. Lázálmaikban, jólismert recept szerint, a fegyverrejtegetésektől az Európa békéjét fenyegető irredentizmusig, minden elképzelhető bűnnel „megbélyegeztek“. Ingatag állami talapzatuk diktálta bizonytalanságukban inkább félelemmel, mint l'art pour l'art ellenségeskedéssel kezelték a magyar problémát. A tudatos ferdtételek és a történelmi tények meghamisítása mellett igen nagyfokú naivitás is jellemezte azonban csatározásukat, amelyeket megfelelő védelem hiányában szabadon és minden kritika nélkül előadva, végül is kénytelen-kelletlen ad notam vett a különben is tájékozatlan angol, holland, svéd és dán hallgatóság. Elhangzott j'accuse-jük anélkül, hogy egy megfelelő, legalább tíz-húsz tagból álló magyar csoport nyomban leránthatta volna a leplet hazug mesterkedéseikről. Majd minden alkalommal ezrivel röpködtek vádjaik Magyarország felé anélkül, hogy az előadói szék feltételezett és elvárt tárgyilagossága legalább részben helyesbítette volna a dajkameséket is túlszárnyaló valótlanságokat, amelyek ellen egy megfelelően erős magyar védelmi csoportnak küzdeni a mérő oly túlfűtött és ellenséges atmoszféra közepett is hálás feladat lett volna. De hát hol volt ez a magyar védelem? Miért nem volt jelen legalább tíz-húsz magyar fellebbező Dijonban és Grenobleban és a többi tanfolyamokon, hogy a szervezett cseh offenzívát visszautasítsa?

A helyzet magyar szempontból felette kritikus és sürgős beavatkozást kíván. A csehek szervezkedése nem mai keletű. Még a háború alatt történt, hogy mostani párizsi követük, Oszučky, akit a népszövetségi ligák üléséről már jól ismerünk, összeköttetései révén a lehető legjobb viszonyba került Duplessis tábornokkal, az „irodalom-művészeti“ szünidei tanfolyamok jelenlegi elnökével. A volt hadügyminiszteri osztályfőnök bizonyára nagy sikerrel kamatoztatja stratégiai felkészültségét itt is, a franciáknak irodalmi kollégiumokkal leplezett propaganda-hadjáratában. Már ez az egy körülmény is, hogy t. i. egy generális áll az akció élén, — eleget

mond. Duplessis és Oszučky, aki különben csakúgy, mint a párizsi cseh követtség minden egyes tagja, tökéletesen bírja a magyar nyelvet, igen ügyesen és diplomatikusan vezénylik a legnagyobb részét prágai jövevényeknek irodalmi továbbképzésre éhes csapatát. Nem titok, hogy a cseh kormány évente 20 francia tanárt lát Prágában vendégül teljesen ingyen. Az sem titok, hogy a francia kormány ezzel szemben minden kedvezményt biztosít a cseh jövevényeknek. Maga a cseh kormány ingyen utazással és tanulmányi ösztöndíjakkal könnyíti meg a tanfolyamokon résztvevők sikeres szereplését. A szegényebb cseh tanárok és diákok a párizsi cseh követtség propaganda-alapjából tetemes segélyekben részesülnek. Ez a helyzet kulcsa. Mindjárt érthetővé válik, hogy a dijoni hallgatóság háromnegyedrészre miért került ki éppen a csehek közül? Masaryk és Benes teljes erővel és céltudatosan szervezett propaganda-politikával haladnak Seton Watson nyomdokain.

Felesleges hangsúlyozni, hogy ha továbbra is csupán egy-két véletlenül elvetődött magyar jelenléte fogja a csehek fokozottabb tevékenységre sarkalni, a magyar probléma kellő és helyes külföldi megvilágítására sor nem kerülhet. A cseh propagandát elnémitani csak egy úton lehet. *Csakis egy megfelelő ellenpropaganda bevezetésével tudnók megakadályozni rágalom-hadjáratuk eredményességét.* A magyar kormányon és társadalmon áll, hogy vajjon végre tudatára ébred-e a helyes propaganda-politika halasztást nem tűrő szükségességének!

Hivatalos köreink kisebb-nagyobb tanulmányi ösztöndíjakkal, utazási segélyekkel, a hazai utazás ingyenes engedélyezésével biztos alapot nyújthatnának a magyar tanárok és idősebb diákok külföldön leendő szünidei továbbképzéséhez. Nagyon fontos volna azonban az állami támogatásban részesülő résztvevőknek érdem és rátermettség szerint leendő kiválogatása. Dijon és Grenoble nem nyaralóhely — csatatér a magyarok szempontjából — csatatér, amelyiken nehéz harcokat kell megvívni a jövőben egy szent ügy szolgálatában.

Történelmi hűség kedvéért eddig csak a cseh túlsúlyról és a cseh pro-

pagandáról szoltam. Mindez nem jelent azonban azt, hogy az oláh és szerb hallgatóság magyar szempontból talán nem volna oly személyes, mint a cseh. Az oláhok és a szerbek azonban eddig igen kis számban voltak képviselve. Alig egy-kettő lézengett a száz és száz cseh mellett e tanfolyamokon. Lát-szik, hogy sem Bukarest, sem Bel-grád nem rendelkezik Benesekkel és Oszúckykkal.

Addig vegye fel azonban az eldobott keztyút a magyarság, míg csak a csehekkel kell megbirkóznia. Pár éven belül bizonytalán ott lesznek a porondon az oláh és szerb profesz-szorok is.

A szoros értelemben vett propa-ganda azonban önmagában nem ele-gendő. Meg kell teremteni a cél-tudatos magyar propaganda-irodal-mat is. Külföldi tudományos intéze-teink, társadalmi és ifjúsági szerve-zeteink soha nem támogathatnák hivatalos diplomáciánkat magaszo-sabb tevékenységgel, mint hogyha egy többnyelvű, központilag szerve-zett propaganda-irodalom kiadvá-nyainak megindítását és terjeszté-sét magukra vállalnák. Ha az állam-háztartás egyensúlyának helyreállít-ásáig minderre nem jut állami se-gítség, most a tizenkettedik órában a magyar társadalom elitje — értem alatta a nemzeti érzésű, születési és szellemi arisztokráciát — talán mégis lelkiismereti kérdésévé teszi a ma-gyar propaganda ügyét.

És végül még egyet! Tegyük álta-lánossá a szomszéd államok nyelvé-nek imeretét, helyes tanügyi reform-al még megvalósítható, ez a már önmagában véve is félig eredményes propaganda-erőt képviselő tovább-képzés. Neveljünk minél több ma-gyar Oszúcky, hogy idővel az ellen-ség anyanyelvén verjük vissza a magyar nemzetet érő támadásokat.

Czakó István.

A Benczúr Társaság. Benczúr Gyula halála után tanítványai és barátai 1921-ben megalakították a Benczúr Társaságot, melynek célja egyrészt Benczúr Gyula emlékének ápolása, másrészt a magyar művé-szet és a magyar művészi kultúra fejlődésére irányuló törekvések tá-mogatása. Rokon felfogású embe-reknek ilyen egyesülése kiválóan alkalmas mai korunkban bizonyos

gondolatnak vagy eszmének sikeres képviselőjére. Amit a középkorban egyes nagy művészek maguk meg-valósítottak, azt a mai viszonyok kö-zött, amikor a kultúra alapjai na-gyon kiszélesedtek, csak az emberek nagyobb csoportja tudja kellő hang-súlyhoz juttatni. Ez a magyarázata annak, hogy művészeti életünkben az utóbbi években több kisebb mű-vésztársaság alakult, melyek egyes művészi eszmék, vagy művészi tö-rekvések megvalósítását tűzték ki célul.

A művészi életben a teljes sza-badság a virágzás előfeltétele. Ez azonban odavezetett, hogy szabad-ságon nem az önálló művészi meg-győződés és kifejezőmód lehetősé-gét értették akkor is, ha az a mult-tól való eltérést, újítást jelentett, ha-nem dogmatikusan csak azt ismerték el szabadnak, ami a multtal való szakítás bélyegét viseli magán. Csak ez lehet a magyarázata annak is, hogy ezek a mindenáron újító művészirányok a társadalomnak is azokban a rétegeiben találtak nagy visszhangra, amelyek a politikai ra-dikalizmus iránt fogékonyak vol-tak. Ezek azonban a művészet nagy fejlődési vonalának kilengései.

Benczúr Gyula nem ilyen minden-áron újító művészi iránynak volt megindítója, hanem utolsó nagy magyar képviselője egy művészi hitvallásnak, mely sohasem megha-ladott, nem alsóbbrendű, hanem ki-fogyhatatlan szépségekben gazdag, örökéletű. A Benczúr Társaság olyan meggyőződést valló művészeknek kis tábora, akik a művészet nagy tradícióinak és a művészi alkotás-ban a művészet mesterségbeli tudá-sának ápolását minden művészi fej-lődés alapfeltételének és a magyar nemzeti közízlés követelményének tekintik. Benczúr Gyula, kinek éle-tét teljesen a művészet töltötte be, aki a nagy német nép szemében is jelentékeny művészi tekintélyt szer-zett magának és nemzetének, ide-genben is megmaradt jó magyar-nak. Itthon pedig a később megal-a-pított budapesti festői mesterisko-lának kiváló igazgatójává lett. Ma-gyon jellemző a háború előtti köz-viszonyainkra, hogy mégsem kerül-hette el, hogy meg ne támadják olyan politikusok, kik azóta min-denki szemében az ország ellensé-geinek bizonyultak és művészet